

Закону про меншини не буде?

Після того як Уряд Словацької Республіки оприлюднив своє рішення не включати до законодавчих завдань закон про національні меншини, серед представників національних меншин і серед громадськості розгорілася жвава дискусія.

Одна з найбільш резонансних статей появилася в газеті *DenníkN* від 12 січня 2023 року. Мова йде про статтю Золтана Салая під назвою *Matovič aj Heger sľubovali zákon o menšinách, potom prišiel Gyimesi a návrh vraj skončil v koši*, яка із значним емоційним підтекстом ставить дзеркало на чиновників, які впродовж трьох десятирічків не радо дивляться на наболілі питання національних меншин, зокрема, на ділянці освіти і культури.

Ще 28 листопада 2022 року була оприлюднена інформація, що законодавчий план Уряду на 2023 рік не передбачає прийняття закону про статус представників національних меншин. Було заявлено, що завершилась процедура міжвідомчого коментування готованого закону і повідомляється, що Уряд не ставить перед собою завдання

розглядати закон про меншини. Цю інформацію підтвердив також Уповноважений Уряду Словацьчини у справах національних меншин Ласло Буковський, який сам не знає причин, чому це завдання відсутнє в законодавчому плані, представленому заступником голови Уряду Штефаном Голімом.

«Я шкодую, що це завдання не потрапило до матеріалів Уряду, незважаючи на те, що я його ініціював і просив про це письмово», – сказав він і додав: «Мені не відомо про будь-яку іншу альтернативну дату виконання цього завдання з програмної заяви Уряду».

Інститут Матея Бела (ІМБ), який очолює колишній Уповноважений Уряду у справах ромських меншин Абель Раваш, зазначив, що Уряд зобов'язався ухвалити Закон про меншини не тільки у своїй програмній заяві, але й у плані законодавчих завдань на 2022 рік. «Ця обіцянка досі не виконана. Тому професійна громадськість очікувала його включення до плану на 2023 рік. Те, що цього не сталося, є неприйнятним з точки зору національних меншин», – зазначив Раваш, нагадавши,

що прийняття такого закону обґрунтовується необхідністю сприяти уповільненню асиміляції представників національних меншин.

В підсумку в певній мірі можна сказати, що у владних структурах насправді нема політичної волі вирішити це питання і подивитись проблемі прямо в очі. Не було б від діла владним структурам позбавитись історично зумовленого синдрому, який накопичувався віками. Додаймо, що в декотрих країнах по сусідству на підтримку національних меншин в державному бюджеті передбачені відповідні кошти (куди щедріші у порівнянні з тими коштами, якими диспонує словацький Фонд підтримки культури національних меншин). Тому в них куди жвавіше національно-культурне життя у порівнянні з нами. Національні меншини мають можливість захищати свої права на парламентській платформі. Визнані державою національні меншини представлені своїми депутатами в парламенті.

-мі-

Вечір колядок в Снині

У суботу, 14 січня 2023 року, в Снині відбувся казкової краси вечір колядок під назвою «Добрий вечір, щедрий вечір».

Вже перед початком кінозал Миського дому культури заповнився до останнього місця. Концерт розпочався молитвою «Отче наш» і словами колядки. У слові-вітання настоятель православного приходу о. Мгр. Ігор Кереканич побажав всім присутнім у духовному піднесенні провести вечір колядок. Колядки – то наша традиція, яка приходить до нас у час духовного зближення з Богом, у час єднання людей у святковий час, у час добра і злагоди. Одночасно побажав всім присутнім у 2023 році міцного здоров'я, радості і тепла.

Програма поступово кульмінувала. У програмі виступили такі колективи і групи, як «Старинчанка», «Бескид», «Жіночі дні», «Зарічанка», «Іновецьке тріо» – о. прот. Павло Новак, Александра Новак і Петро Ревак. Разом з ними виступили Анічка і Ленка Фондакові, Ема Малинич, учні церковної школи та Основної школи мистецтв в Снині, Православний церковний хор під керівництвом о. Ігоря Кереканича.

П'ятнадцятий за чергою концерт колядок приніс глядачам і всім присутнім незабутні враження, духовне піднесення і радість.

Концерт за сценарієм Анни Бандурчин і в режії Ірини Малинич підготували Миська організація СРУСР в Снині у співпраці з Православною церковною общиною в Снині, Об'єднанням переселенців з водосховища Старина та Миським культурно-освітнім осередком.

Микола ПЕТРИЩАК.

61-й похід Орябина – Литманова

З нагоди 78-ї річниці визволення міст і сіл Старолюбівнянського округу 28.01.2023 р. відбувся ювілейний, 61-й за

на, що вони прагнуть зберегти пам'ять і честь борців проти фашизму, що вони самі сприяють тому, щоб особливо мо-

лоде покоління знало про історичні події і про те, що ми повинні гордитися традиціями боротьби за свободу. У Словацьчині, за наявною інформацією, за фронтом відступаючих нацистських військ було розграбовано і спалено щонайменше 107 сіл, зруйновано дороги, за-

лізничі, гідротехнічні споруди... Пам'ятний акт розпочався в Орябині біля меморіалу, де відбулася панахида, після чого виступив староста села, який представив хід визволення на основі історичних фактів. Марш продовжився в Литмановій, де біля меморіальної дошки присутні вклонилися пам'яті полеглих за свободу, а згодом виступили місцеві фольклористи.

Складовою частиною походу був також виступ учнів Орябинської основної школи. Анна Дерев'яник прочитала вірш Юстини Матяшовської, присвячений визволенню Орябини. Ем-

На обговоренні – становище національної культури

У середу, 25 січня 2023 року, під керівництвом Павла Богдана відбулось чергове засідання Президії Центральної ради СРУСР. На програмі засідання було звітування про виконання тривалих завдань, закріплення з окремими членами Президії, обговорення діяльності Регіональної організації СРУСР у Старій Любовні та інші питання.

Виходячи із звітувань членів Президії, які представляють одночасно регіональні організації СРУСР, помічається певний спад на ділянці національної культури. Позитивні зрушення помітні у Снині, де Миська організація СРУСР активізувалась і нале-

жить до найбільших організацій взагалі – близько 100 членів. Це є важливим показником того, як діють органи і організації на ділянці культури і є певним орієнтиром, як і куди в сучасному орієнтувати активності СРУСР на ділянці культури. Окрему увагу члени Президії зосередили на вивчення азбуки і стан національного шкільництва і намітили можливі шляхи виходу з сучасної критичної ситуації. Діяльності регіональних рад СРУСР, стану на ділянці культури і шкільництва торкнулися в своїх виступах Віктор Бандурчин (Михалівці), Галина Мивканич (Свидник), Микола

Петрищак (Снина), Іван Лукач (Гуменне), Жаннета Штефанік (Стара Любовня), Микола Деніс (Бардіїв), Людмила Гаряньська (Кошиці). Дискусію підсумував голова ЦР СРУСР Павло Богдан і завдання на цій ділянці були зазначені в ухваленій Президією постанові.

Президія оцінила працю Анни Петрик в організуванні і проведенні Новорічного балу (зустрічі родаків) в готелі «Дукля» в Пряшеві 14 січня 2023 року. Суттєву частину приданих коштів було перераховано на допомогу біженцям з України.

-мі-

ліком, туристичний похід по хотарах Орябини і Литманової. Учасники вшанували пам'ять визволителів та антифашистських борців, які загинули за наше краще майбутнє під час Другої світової війни, пам'ятним актом та ходою. У поході регулярно беруть участь люди різного віку. Близько 70 осіб взяли участь у поході та близько 40 осіб – у лижному забігу. Розмови під час походу досі мають відтінок історії. Члени Союзу антифашистських борців надають різноманітну інформацію про той сумний період. Ми раді, що їхня місія досі актуаль-

на, що вони прагнуть зберегти пам'ять і честь борців проти фашизму, що вони самі сприяють тому, щоб особливо мо-

Пісні «Карпат» летіли до Орябини

Хоча це звучить неймовірно, Український народний хор «КАРПАТИ» з моменту свого заснування перед 37 роками у неділю, 22 січня 2023 року, вперше виступав у мальовничому селі Орябина Старолубовнянського округу, яке є єдиним із десятків сіл Східної Словаччини з автохтонним русинсько-українським населенням, де досі в основній школі та в дитсадку звучить українська мова. Концерт

«...Поклін і поздоровління приносимо Вам, браття і сестри, бо одної матері ми діти – землі рідної, церкви рідної, рідної школи і азбуки... Ми смє внуки Духновича і Шевченка діти...»

Слідувала молитва «Отче наш» за жертви безглуздої війни в Україні. Далі лунали українські та словацькі народні пісні з багатого репертуару хору у виконанні хору та солістів

▲ Чудовій атмосфері концерту сприяла і домашня жіноча співацька група «Поляна».

▲ «Карпати» на сцені Культурного дому в Орябині, дирижує Левко Довгович.

здійснено у співпраці з сільською радою, яку очолює староста села Радослав Беньо і був частиною проекту «Лети, наша пісню» співфінансованого з Фонду підтримки культури національних меншин КУЛЬТМІНОР.

Орябинчани, а також мешканці навколишніх сіл Литманова, Камійонка та з міста Стара Любовня провели прекрасне недільне пообіддя у залі Будинку культури в Орябині. На

хору Марії Побегової, Марії Матисової, Томаша Намешпетра, Андрія Личка й Андрія Гапштата. Разом з ними співали і глядачі. Диригували художній керівник хору Левко Довгович та хормейстер Святослав Довгович.

Концерт супроводили щирими словами та патріотичними фрагментами з віршів Т. Шевченка та О. Духновича модераторки Людмила Гаряньська та Марія Побегова. Перед піснею

▲ Заключне спільне «Многая літ».

▲ Староста Орябини Радослав Беньо дякує хору «Карпати».

початку їх привітав староста села Радослав Беньо. Концерт короткою програмою зі свого чудового репертуару розпочала відома місцева фольклорна жіноча співацька група «Поляна» під керівництвом Анни Дерев'яник. Чудові та неперевершені голоси орябинських «дівчат», якими захоплювалася вся Словаччина у телевізійному конкурсі «Земля співає», створили сприятливу атмосферу. Як нагадав на спільній зустрічі після концерту художній керівник і диригент хору «Карпати» Левко Довгович, без традиційного багатоголосого співу народних пісень, який несе у світ гурт «Поляна» і який і сьогодні звучить серед українців усього світу, ніколи б не була створена навіть унікальна традиція українського хорового співу.

Після «Поляни» подіум належав Українському народному хору «Карпати». На початку програми «Карпат» конферансьєрка Людмила Гаряньська привітала присутніх глядачів словами лемківського поета:

«Молитва за народ» (Боже великий, єдиний) Миколи Лисенка прозвучав і такий заклик Олександра Духновича: «...Дай, Господи, силу і нам Карпатським Русинам, призири на весь руський род, дай му довга віка! Помилуй го – на многая і блага літа!». Вкінці концерту прозвучала гімнічна пісня «Рева та стогне Дніпр широкий» на слова Тараса Шевченка і як надбавка відома словацька пісня Євгена Сухоня «Ака сі мі красна».

Староста Радослав Беньо у своєму слові подяки нагадав, що такого концерту в його селі давно не було. Левко Довгович також висловив щире подяку за чудову зустріч усім і дякував жителям Орябини за те, що вони зберігають тисячолітні традиції русинів-українців і не забувають своє коріння. Обидва висловили надію, що хоча дуже довго тривало, поки «Карпати» принесли своє мистецтво в Орябину, перерва між першим та наступним мистецьким вечором буде значно коротша.

Святослав ДОВГОВИЧ.

Слово про хорового диригента

Українська інтернет-газета «Збруч» (головний редактор – політолог Орест Друль) 17.12.2022 року ювілейною статтею оцінила життя і діяльність диригента-хормейстера, публіциста, колишнього режисера Пряшівської української студії Словацького радіо Павла Василя (нар. 18.12.1937 р. у Зборові Бардіївського округу).

Олег Цигилик у статті оцінює особистий вклад Павла Василя в розвиток культури української національної меншини Словаччини. Він, між іншим, пише: «Високопрофесійна та натхненна праця Павла Василя на радіо була надзвичайно вагомим не

тільки під оглядом національного спрямування та впливу на українське середовище, а й у значній мірі тісно співпрацює з артистами українського національного театру, наслідком якої з'явилося багато літературних та драматичних передач, що заохочували до подальшої творчості.

За роки праці в ефірі звучали 4 радіоп'єси, понад 250 музичних передач для дітей та молоді, драматизація 8 дитячих казок, великі цикли коментарів та передач про культуру Підкарпатської Русі, Закарпаття та Пряшівщини. До цього списку варто додати понад 100 рецензій та статей для українських видань – газет

та журналів, обширну рецензію на українську оперу місцевого композитора Володимира Любимова «Князь Лаборець».

Окрему увагу Олег Цигилик присвятив диригентській діяльності Павла Василя. Домінантою його діяльності на ниві хорового мистецтва, акцентує автор, став студентський чоловічий хор ім. св. Романа Сладкопівця греко-католицького богословського факультету Пряшівського університету, який під його диригуванням виступав у Польщі, Чехії, Угорщині, Австрії, Україні, Ватикані (6 разів).

Світ побачили такі книжки Павла Василя – «Християнські місії

▲ День національного костюму в школі.

Піврік у школі

На днях учні Основної школи з дитсадком в Ублї одержали оцінки за перший піврік 2022/2023 навчального року. Але в школі дбають не тільки про знання, але і про виховання. Тому для них учителі і вихователі на початку року приготували гуртки та інтересні акції.

Всі діти школи включені у гуртки. Тут працюють такі гуртки – Футбольний (Futbalový krúžok), Природознавчий (Prírodovedecký krúžok), Математика грою (Matematika hrou), Молекули (Molekuly), Творчий клуб (Tvovivý klub). Крім того, працюють гуртки зручності – Šikovniček, також Z každého rožka troška, Гурток української мови, – проєкт СРУСР та ін.

Гарною акцією у вересні було відкриття навчального року, на якому директорка школи щиро привітала учнів, вчителів, працівників та особливо першокласників. Прекрасною виховною акцією був День національного костюму.

▲ День яблука для дітей дитсадка.

рафон, немає бізнесу як бізнесу, як протистояти наркотикам і запобігти залежності.

У грудні здійснилися Чай з лікарських рослин для нашого здоров'я, Різдвяне аранжування, Різдвяний концерт та різдвяна біржа, Ангел – різдвяний дарунок для приятеля. В січні учні вчилися, як охороняти зимові пташок і чим їх кормити.

Всі акції були дуже цікавими, їх можна побачити на сторінках школи. Крім цього, декотрі талановиті учні брали участь у шкільних змаганнях. Це були географічна та математична олімпіади і Піфагоріада. Декотрі готувалися до змагання «Шаланський Матько» і «Гвездослава Кубін» в читанні віршів і прози.

9.12.2022 р. студенти Середньої промислової школи в Синіні підготували для учнів основних шкіл змагання на тему «Знання правил дорожнього руху – безпека на дорозі», де наші учні зайняли 1-е місце. У малюванні Чарівність нашого регіону учениця 9-ого класу потрапила до Золотої зони.

За словами директорки школи Мгр. Марії Каратник, в цьому навчальному році дитсадком має 2 класи із 28 учнями. Основну школу в 9-и класах відвідує 78 учнів із сіл Убля, Дубрава, Шмиговець, Стриговець, Грабова Розтока, Березовець, Михайлів. Всіх разом є 106, 7 учнів учиться за кордоном. Найбільшими проблемами є велика відстань від столиці і центру методичної допомоги, наростання кількості дітей з дефектами навчання і поведінки переважно із соціально вразливих сімей, несприятливий демографічний розвиток, зменшення кількості учнів, висока міграція батьків і т. д. Але надіємось, що ситуація часом поліпшиться, бо цього року є 14 першокласників, а наступного року їх має бути 16.

▲ Дідусь і бабуся читають дітям.

Діточки і вчителі виглядали як писанки. Під час цього місяця ще відбувся онлайн концерт – Історія музики, Європейський день мов, Всесвітній день молока. В жовтні відбулися Дари землі, Чисті руки, Повага до старших, Всесвітній день харчування, Вчимося економити, День яблука, Закладка в книгу з'єднує

св. Кирила і Мефодія» (Союз русинів-українців СР, 2008), збірка поезії «Вогонь музики і віршів» (2003). Він є також автором рукопису новел, нарисів, народних легенд та оповідань «Легенди з-під Зборівського замку» (450 стор.). Відомо також, що Павло Василь понад тридцять років працює над багатомісцевими працями у п'яти розділах під назвою «Магія мистецтва диригентської майстерності. Диригент – музичний чарівник».

В плані ювіляра є підготувати до друку книжку спогадів – «Дорога у мрію». В ній він хоче оглянути свій шлях в музику та диригентське мистецтво, оцінюючи при цьому велику заслугу своїх колишніх педагогів.

-мі-

-МК-
Фото: Яна МАРУНИЧ.

«А ми вам вінчуєме
На той Новий рік,
Жеби нам дав пан Біг
Другого дочекати,
З меншими гріхи,
З велику радістю,
З Божу милостю,
При добрім здравлю –
Гойніше, спокійніше,
Здравише, уроджайніше
Років пережити...»

В суботу, 14.1.2023, в ареалі етнографічної експозиції під відкритим небом – скансені СНМ – Музею української культури

Старий Новий рік у скансені СНМ – Музею української культури у Свиднику

у Свиднику святкували Новий рік за юліанським календарем. Це не офіційне свято, але дуже популярне саме на північному сході Словаччини, котре з радістю відзначають, вшановуючи традиції та народні звичаї, пов'язані з церковними святами. Його святкування у скансені має

дідів, які супроводжували святкування від Різдва аж до Богоявлення.

Директор музею Ярослав Джоганік віншем привітав усіх присутніх з Новим роком. Також з привітаннями долучилась приматорка міста Свидник Марцела Іванчова, співачка міста у цій

народної «забиячки» у людей лишилась. Прямо перед очима нетерплячої публіки «гентеш» Марек Ілечко професійно розпорціював поросю. Присутнім подавалися традиційні «забиячкові» м'ясні делікатеси: «гурка», «тлачінка», «оварова поливка», «випечки», «жумарки», «шма-

свою довгорічну історію. Після пандемічної перерви організатор акції, СНМ – МУК з радістю відновив традицію зустрічі широкої громадськості в автентичному середовищі скансену з на-

акції є знаком доброї співпраці. Програма святкування була наповнена новорічними вітаннями – щедрівками та колядками у виконанні фольклорного співацького колективу Стрпоковча-

лець», «печена кобаса», капуста з м'ясом. Смакували і приматорський пунш, добра кава від прашівчанина М. Олеяра, медовина від стрпоківчанина Г. Фотька і вино від свидничанина Я. Духо-

слава. Коштовка в автентичному середовищі старого села була своєрідним музейним запрошенням до Щедровечірнього столу. Дякуємо всім, хто прийшов розділити з нами радість новорічних свят, ознаменував цей день у скансені СНМ – МУК, за підтримку у збереженні нашої культурно-історичної спадщини і традицій. Дякуємо мас-медіям.

З Різдвяною зіркою в кожній людині воскресє світла надія на щасливе майбутнє, на кращий новий рік нашого життя. Бажаємо всім вам здоров'я, щастя, добра, любові і миру, достатку і спокою, нових звершень, успіхів у задуманих справах. Надіємось, що така зустріч у скансені буде щорічною і надалі лишиться доброю традицією.

Двері СНМ – Музею української культури у Свиднику завжди відкриті широкій громадськості!

Л. РАЖИНА
СНМ – МУК.

висловлено кілька ідей, які могли б стати предметом заявки, тому мери домовилися, що основна мета заявки буде визначена найближчими днями.

Наприкінці зустрічі Томаш Матушевський, мер міста-побратима Сянока, відзначив багаторічну активну співпрацю між двома містами та словисов сподівання, що незабаром обидва міста знову зможуть реалізувати ще один спільний проект, який принесе позитивні результати для всіх.

Примітка редакції: старовинний Сянок (Сянік) лемки вважали неформальною столицею Лемківщини.

М. Ш.
Гуменне.

годи Нового року за старим стилем або, як ще говорять, Старого Нового року.

Пані природа внесла свої корективи у погоду і про сніг, котрий додав би чарівності, магії та емоцій, ми лише мріяли. Проте, понад 200 людей прийшло відчути благодать свят, розважитись, пригадати традиції та звичаї наших батьків, дідів, пра-

ни під керівництвом Анни Кнежової та співацької групи Паробчачі з Удавського (Гуменне).

Для наших предків приготування смачних м'ясних страв після довгого посту, а головне з поросяти, бо свинина обіцяла багатство в новому році, було значною подією. Сучасне життя має в цьому плані інші тенденції. Проте, любов до традиційної

рамках Програми Інтеррег Польща – Словаччина 2021 – 2027.

Спільна грантова заявка охоплюватиме діяльність, спрямовану на сприяння адаптації до зміни клімату, запобігання ризикам стихійних лих та підвищення стійкості до них з урахуванням екосистемних підходів. Кінцевий термін подачі заявки – 31 березня 2023 року.

Метою поданої заявки буде ревіталізація зелених зон двох міст з акцентом на пом'якшення негативних наслідків зміни клімату. На робочій зустрічі було

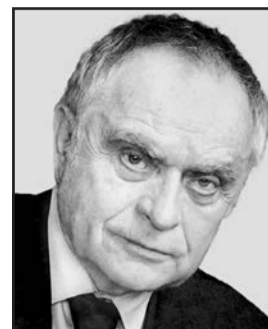
Гуменне і Сянок за спільну ревіталізацію зелених насаджень у містах

Співпраця та комунікація між містом Гуменне та містами-побратимами є активною і відбувається на різних рівнях.

У середу, 18 січня, в мерії Гуменного відбулася робоча зустріч приматорів міст Гуменне та Сянок. Окрім Мілоша Мерічка та Томаша Матушевського, були присутні співробітники обох муніципальних органів влади.

Головною метою робочої дискусії стала ідея подачі спільного проектного плану міст в рамках оголошеного конкурсу заявок в

Помер Дмитро Павличко

З України надійшла смутна звістка: у неділю, 29 січня 2023 року, помер відомий український поет, громадсько-політичний діяч, колишній народний депутат і дипломат, Герой України Дмитро Павличко.

Дмитро Павличко – поет, перекладач, літературний критик, публіцист, шістдесятник, громадсько-політичний діяч, у 2004 році йому присвоєно звання Героя України. Кавалер ордена князя Ярослава Мудрого IV, V ступеня (1999, 2009), ордена «За заслуги» III ступеня (1997), ордена Свободи (2015), лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка (1977).

Народився 28 вересня 1929 року. У 1945-46 роках був ув'язнений за справою щодо звинувачення в належності до УПА. Пізніше він був одним із організаторів Народного руху України, Демократичної партії України, перший голова Товариства української мови імені Т. Г. Шевченка. Один з авторів Декларації про державний суверенітет України.

У 1990-1994, 1998-1999, а також у 2005-2006 роках був народним депутатом.

У 1995-1998 роках був послом України у Словаччині, а в 1999-2002 роках – послом України в Польщі.

Вічна йому пам'ять!

Пам'яті жертв Голокосту

Вшанування пам'яті жертв Голокосту нагадує нам, що необхідно протистояти маніпуляціям і мові ненависті, яка може загрожувати будь-якому суспільству. Про це з нагоди Міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту (27.1.) заявив приматор міста Гуменне Мілош Мерічко.

«У 1942 році в історії Гуменного з'явилася пляма – депортація до 2 200 єврейських мешканців нашого міста. Їхній шлях був спрямований до концтабору Аушвіц, звідки ніхто з них не повернувся. Про принципи і цінності толерантності потрібно пам'ятати завжди; ненависть між народами не може перемогти».

У церемонії покладання вінків також взяли участь заступник примара міста Одрей Баб'ярчик та голова єврейської громади Гуменного, член президії Центрального об'єднання єврейських релігійних громад Словаччини Юрай Левицький.

«Сьогодні, 27 січня, виповнюється рівно 75 років з дня звільнення концтабору Аушвіц. Це чудова пам'ятка для людей, особливо для молодого покоління, щоб усвідомити, що насправді відбувалося під час Голокосту. Це також сумна подія для Гуменного, адже звідти було депортовано 2 200 євреїв, які так і не повернулися до рідного міста», – додав Юрай Левицький.

27 січня 1945 року до концтабору прибула Червона армія. На той час у таборі смерті перебувало близько 8 000 в'язнів, які були хворі і не могли бути перевезені. Інша частина

в'язнів ховалася від транспорту. Червона армія знайшла в комплексі понад 1 000 тіл, які нацисти не встигли поховати.

Однак цьому дню передувало 17 січня 1945 року, коли прийшов наказ покинути табір назавжди. Наступного дня розпочався «Марш смерті», який був оголошений евакуацією. Під час Маршу смерті багато в'язнів загинули – більшість від кулі в спину. Нацисти змусили в'язнів йти пішки аж 60 кілометрів на захід. Шістдесят тисяч ув'язнених взяли участь у Марші смерті і щонайменше 15 тисяч з них загинули.

Мар'ян ШКУБА,
пресслужба міста Гуменне.

Майже пів мільйона людей відвідали музеї та галереї

Музеї та галереї ПСК знову користувалися підвищеним інтересом з боку туристів. У 2022 році їх відвідало майже пів мільйона відвідувачів, що більше, ніж роком раніше. Більшість з них приїхали до музею-замку в Старій Любовні.

Минулого року музеї та галереї, що знаходяться під юрисдикцією Пряшівського самоврядного краю (ПСК), відвідало понад 472 тисячі осіб. Порівняно з 2021 роком це зростання на понад 146 тисяч відвідувачів.

Рекордсменом зі збільшення кількості відвідувачів у 2022 році став Краєзнавчий музей у Пряшеві, відвідуваність якого більш ніж удвічі перевищила показник 2021 року. Три організаційні підрозділи (Пряшів, Ганушівці, Стрпоківці) та експозицію в Сабінові відвідали понад 92 тисячі осіб.

Побачити реконструйований каштел в Гуменному та експозиції і виставки Вигорлатського музею в Гуменному прийшло стільки ж відвідувачів, скільки і в 2021 році – майже 39 тисяч. Найбільшу кількість відвідувачів знову зафіксував Музей-замок у Старій Любовні, який відвідало майже 183 тисячі осіб.

Майже допандемічна кількість відвідувачів також прийшла до Шариського музею в Бардієві – понад 39 тисяч, а експозиції та виставки Музею сучасного мистецтва Енді Варгола в Меджилабірцях побачили понад 19 тисяч осіб.

Надзвичайно успішним був рік і для двох галерей ПСК, які разом відвідали понад 36 тисяч осіб, що приблизно на 10 тисяч більше порівняно з 2021 роком. Удвічі збільшилася кількість відвідувачів у 2022 році Крайова галерея в Пряшеві, виставки якої відвідали майже 23 тисячі осіб.

Леа ЛЕГОТСЬКА,
ПСК.

На книжкову полицю

Нова збірка Марусі Няхай

«Стежками, застеленими осінню» (ISBN 978-80-974053-4-2) – назва чергової збірки поезії Марусі Няхай. Збірка складається з двох частин: I. «Стежки навіяло осінь» – віршів з років 2014 – 2019 і II. «Зона очікування» з років 2020 – 2021 – загалом 54 твори. Збірка відкривається передслів'ям. Пропонує читачам нову поетичну збірку, Світлана Кочерга у передньому слові, між іншим, пише: «... тексти Марусі Няхай – тихі міражі миттєвостей, що створюють цілісний і на диво гармонійний світ. У ньому ніби відступає одвічний конфлікт культури і натури, бо для авторки однаково близькі і сакральна енергія вічних Карпат, і урбаністика, позначена мистецьким генієм людини. Проте не можна поезію Марусі Няхай назвати ліричною споглядальністю, бо за кожну візію у неї пульсує напруга осягання, проростання, проникнення у довідля і в глибини внутрішнього світу».

Маруся Няхай дебютувала збіркою «Білі руки беріз» (1974). Згодом вийшли наступні поетичні збірки: «Чекаю тебе» (1981), «Моє ательє» (1986), «За старою брамою. Силуети» (2011). Вибрані поезії Марусі Няхай у перекладку мовою Валерії Юричкової під назвою «Siluety» вийшли в 2014 році.

Збірка «Стежками, застеленими осінню» вийшла наприкінці 2022 року. Видала її Спілка українських письменників Словаччини.

* * *

Леопольд Лагола «Остання справа»

Прозаїк і перекладач Іван Яцканін надзвичайно потужно працює на ниві красного письменства. Крім власної прозової творчості, значну увагу присвячує у художньому перекладі. На цей раз пропонує увазі читачів книжку словацького прозаїка Леопольда Лаголи «Posledná vec» – у перекладі: «Остання справа» (ISBN 918-80-974053-3-5).

Як відомо, у малу словацьку прозу 40-х років минулого століття Л. Лагола ввійшов оповіданнями та нарисами, що несуть у собі відбитки воєнного лихоліття. Ці тексти видруковані у книзі «Остання справа» (1968). Герої його прозових творів живуть і діють у жорстокій обстановці, пов'язаній з війною. Вони не лише захищають свою гідність, постають високоморальні, вони напружено шукають істини, сповнені дум «за» і «проти», можуть і помилятися, але, наперекір жорстокощі, що їх оточує, наполегливо культивують у своїм естві людяність. Книжку видала Спілка українських письменників Словаччини.

* * *

Словацько-український словник ойконімів

Нарешті побачив світло світу «Словацько-український словник ойконімів» (ISBN 978-80-555-2985-1). Словник уклали Світлана Пахомова, Ярослав Джоганик, Галина Кузь.

Досі доступною загалом у нас була хіба що книжка Олексія Лазорика «Наші місцеві назви і як їх уживати», яку видав Союз русинів-українців Словацької Республіки в 1994 році.

«Словацько-український словник ойконімів» – власних назв населених пунктів – є одним із результатів проекту VEGA № 1/0575/2 «Трансформація і транспозиція антропонімичних категорій у слов'янських мовах», реалізованого на філософському факультеті Пряшівського університету в 2020 – 2022 рр. під керівництвом доктора філологічних наук, професора Світлани Пахомової.

Актуальність і новизна «Словацько-українського словника ойконімів» полягає у відсутності нормативних праць, які б регулювали передачу словацьких назв населених пунктів у процесі словацько-українського перекладу; брак вказаного типу праць спричиняє велику кількість проблем, з якими стикаються не лише пересічні носії мови, але й фахівці – перекладачі, журналісти, редактори та зрештою усі білінгви, що працюють у словацько-українському просторі. Часто одна географічна назва має у цільовій мові два, а то й три варіанти передачі (наприклад, Svidník – Свидник, Свиднік, Свіднік; Snina – Снина, Сніна), і це суперечить усталеному погляду на назви населених пунктів як найбільш стандартизовану групу топонімів. Користувач мови має знайти відповідь на запитання, якому ж із варіантів надати перевагу, а це буває складним навіть для фахівців. Реєстр запропонованого словника складають сучасні назви 2748 словацьких населених пунктів, їх основним джерелом послужила «Енциклопедія міст і сіл Словаччини» (2005).

-мі-

Хоч Степан Сабол (псевдонім Зореслав) народився у Пряшеві (7.12.1909 р.) в родині доглядача у в'язниці руснака-українця Саболо і матері-словачки Марії Іжарикової, мало-хто на Пряшівщині знає, що він змалку любив писати вірші, що перші твори, написані «язичієм», надрукував у газеті «Русское слово», яке виходило у Пряшеві, та деякі навіть в американському часописі «Світ дітей» 1922 року, що тут у Пряшеві відвідував малярську початкову і горожанську школу, що 1924 року як 15-річний хлопець вступив до Мукачівського монастиря ЧСВВ, де свого часу працювали наші видатні земляки І. Базилевич (автор історії Закарпаття) та А. Кралицький (автор багатьох художніх творів), що він став священником-монахом, але й визначним, навіть модерним україн-

щати разом з січовиками на Красному Полі Карпатську Україну, яку у березні 1939 року з волі народу Закарпаття було проголошено незалежною державою – Карпатська Україна, яку фашистська Угорщина придушила та окупувала у березні 1939 року. Тому можна твердити, що населення Закарпаття було перше в Європі, яке зі зброєю в руках виступило проти фашизму. Зореслава малярські фашисти ув'язнили, але не дозволили собі його розстріляти, як тисячі інших січовиків, бо був священником, і виселили його в Словаччину. Тут у монастирях в Требішові, Пряшеві, Меджилабірцях розгорнув велику духовну та літературну діяльність, яка теж не подобалась словацьким фашистам. Робили у нього обшуки, різні перепони та погрозували, бо ж він був український по-

ет, який мріяв про соборну Україну. З липня 1939 до червня 1948, тобто 9 років, його було призначено настоятелем всіх Отців і

обидві спілки письменників прийняли його за свого члена.
Хоч Зореслав як священник-монах щодня знаходився в церковному, християнському греко-католицькому оточенні, це не боронило йому реально бачити проблеми простого люду на Закарпатті: голод, безробіття, його мрії і бажання жити разом з українським народом в соборній Україні, в Україні без більшовиків. Не дивно, що в його поетичній творчості вбачаємо дві головні теми: Бог та Україна. Вже в першій збірці «Зі серцем у руках» (1933) знаходимо духовні, патріотичні, закличні, соціальні, ліричні і пейзажні вірші. Такого типу поетичних збірок і щодо форми, тоніки, художніх образів не знала закарпатська поезія. Тут виявився неабиякий талант поета Зореслава, поета-

Зореслав – зоря нашої поезії (3 нагоди 20-річчя від дня його смерті)

ським поетом, якого до того часу Закарпаття не мало. Тому дозволили собі познайомити вас, хоча б коротко, шановні читачі «Нового життя», з його життям, творчістю і діяльністю.

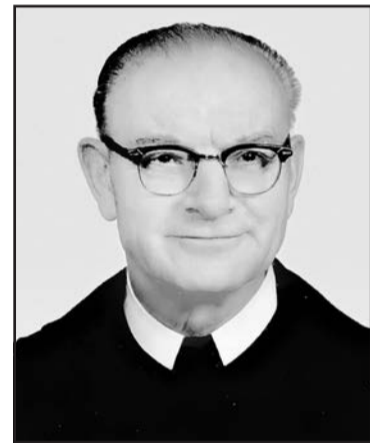
Через три роки після вступу в монастир, керівництво Мукачівського монастиря вислало талановитого юнака Степана (пізніше назвали його о. Севастіян) вивчати, крім іншого, філософію та риторіку в монастирях Крехів, Лаврів, Добромилів, що знаходились у Західній Україні (Галичина), яка тоді була у складі Польщі, де мав також можливість читати твори українських класиків (Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка та ін.), поетів 20-х років – П. Тичини, Є. Плужника, Д. Загули, М. Рильського та інших, читати твори, навіть в оригіналі, італійських, французьких, німецьких, малярських, не кажучи вже про словацьких та чеських авторів. В монастирях Західної України остаточно став переконаним і свідомим українцем, і свої твори писав українською мовою, тут друкував свої твори в українських часописах і журналах, як «Перші промені», «Пробієнні струни» «Пчілка», «Місіонер» тощо.

Після закінчення гімназійних студій у вище названих монастирях пряшевський єпископ Павло Гойдич 1928 року висвятив його за греко-католицького священника у рідному Пряшеві. Того ж року він приймає й псевдонім Зореслав, бо любив, як сам сказав, дивитися у небо і спостерігати та прославляти зірки. Щось подібне свого часу зробив і словацький поет Павол Орсаґ-Гвездослав.

Через три роки (1931) висилають Зореслава на навчання в Рим, в Григоріанський університет, який готував греко-католицьких священників для східного, візантійського обряду. Тут, крім іншого, познайомився з модерною католицькою і світською літературою, передусім поезією. Пише вірші на різні теми, в тому числі й про море, яке викликало у нього сильні емоції, враження своєю могутністю і силою і так став першим нашим поетом-мариністом. Тут переклав на українську мову поему Торкवाद Тассо «Ринальдо і Гарміда». Після закінчення студій повернувся в Ужгород, став викладачем Ужгородської гімназії та богословської семінарії і розгорнув велику духовну, літературну і редакторську діяльність. Спочатку видав свою першу поетичну збірку під назвою «Із серцем у руках» (1933), яка викликала у критиків значний інтерес, бо це було нове поетичне слово в закарпатській літературі. Через рік виходить у Празі, в журналі «Пробоем», поема «Ніоба» (1934), 1936 року виходить друга його поетична збірка «Сонце і блакить», яка підтвердила, що на Закарпатті справді живе і творить талановитий і своєрідний поет, який не має педагога навіть в літературі тодішньої України. Того ж року Зореслав видав ним написаний художній життєпис монахині-сестри Василії Глібовицької, ЧСВВ під назвою «Укрита фіалка» та редагує релігійний часопис «Благовісник», де друкує і свої вірші.

Як відомо, 1938-1939 роки були для Закарпаття радісні, бо виникла самостійна держава Карпатська Україна і водночас дуже трагічні, бо вона була придушена малярськими фашистами. Ці події остаточно зазнав і Зореслав. Був змушений залишити Ужгород і працювати спочатку у Великому Березному в монастирі, потім у Хусті і на решті в чині капеляна Карпатської Січі захи-

ет, який мріяв про соборну Україну. З липня 1939 до червня 1948, тобто 9 років, його було призначено настоятелем всіх Отців і

Братів Василянського Чину Словаччини і протекторату Чехії та Моравії та після визволення всієї Чехословаччини. В Пряшеві вже 1940 року мав готовий до видання рукопис третьої збірки «Блакитні ескадри», але сестри-василянки боялись наслідків після дальшого обшуку, то його спалили. Як засвідчив сам Зореслав, рукопис мав десь 80 бойових, революційних поезій, виклианих саме боротьбою за Карпатську Україну. Крім поетичних творів, вони спалили ще й інші його рукописи, щоденники, листи від А. Волошина, І. Панькевича, В. Бірчака та інші цінні матеріали.

Після визволення Чехословаччини від фашизму 1945 року, замість малярських гонведів-фашистів, словацьких гардистів почали переслідувати Зореслава у нас радянські енкаведисти та наші ештебаки, бо він відстоював Карпатську Україну і взагалі незалежну Україну. Щоб уникнути перед ув'язненням і висилкою в СРСР чи чехословацьким судом (Найвищий суд і так його засудив в несприятливій до вічного ув'язнення), втік 1948 року нелегально в Австрію та далі в Рим. Після закінчення студій у Римі (1951), де захистив докторську дисертацію на тему «Мелетій Смотрицький – полемічний антикатолик» переїхав у США, де й помер в Детроїті 19 лютого 2003 року.

В Америці Зореслав продовжив свою духовну, літературну і наукову діяльність. В США вийшли такі його визначні твори: поетична збірка «Зі ранніх весен» (1963), наукові дослідження «Католицтво і православ'я (1955)», «Голгота Греко-католицької церкви в Чехословаччині» (1978), «Від Угорської Русі до Карпатської України» (1956), «Походження словацьких греко-католиків» (1950), написав ряд брошур під різними псевдонімами та цілий ряд статей, поезій.

Ані в США не забував про рідний Пряшів та Закарпаття і коли настала можливість приїхати додому, то він вже 1991 року відвідав Ужгород і Пряшів. Зустрівся із знайомими, рідними і членами кафедри української мови і літератури Філософського факультету (там я його вперше побачив і розмовляв з ним). Правда, з його поезією і завдяки Л. Баботі (хрестив її) я познайомився на рік раніше і опублікував свої думки і враження від збірки «Зі ранніх весен» у журналі «Дукля», 1990, № 4. Спілка українських письменників Словаччини прийняла його в свої ряди, так зробила також Національна спілка письменників України.

А зараз конкретніше кілька слів, чому

патріота, коли закликав світ: «Ставай, Європо. йде Червоний Смок» / Ставай, бо буде пізно!» До змісту цього закличу долучаються поезії, як «Повстань, пророче!», «Молитва нації», «Ідея». «Нащо?» та інші.

Неабияким ліриком-пейзажистом виявився він у віршах, як «Листопад», «Восени», «Сніжок», соціальні проблеми звучать у його віршах «Голод», «Голодний», «Перед бурею», патріотичні мотиви – у віршах «Присяга», «Поете, знай», «Месі ми чекали» та інші. Зореслав часто задумувався, яку роль має відігравати поет, поезія, щоб розбудила, підбадьорила закарпатський люд до того, щоб поліпшити своє соціальне життя. Ці думки знаходимо у поезіях, як «Моя пісня», «Присяга», «Мотто», «Поете, знай», «Співцям», «До пісні» тощо.

Окреме місце в збірці займає його духовна поезія. В ній, на думку І. Ребрика, «утверджує високоморальні християнсько-національні принципи» і стоїть в одному ряду з творами найвидатніших українських поетів, починаючи М. Смотрицьким і кінчаючи сучасними українськими поетами.

У другій поетичній збірці «Сонце і блакить» (1936) Зореслав продовжує далі розвивати теми з попередньої збірки, правда, на далеко вищому художньому рівні. Тут виявився не лише майстром поетичного слова, але його митцем. Вже перший вірш «Іду невідомий» підтверджує нашу думку. Це вірш урочистий, оптимістичний. У такому піднесеному тоні написані й дальші вірші «Привітання весни», «Авантюризм», «Метаморфоза», «Нове покоління». «Борці», «Готові», «Ні, не Москва, не Ленінград» та інші. Дальшу групу складають вірші пейзажного характеру, як-от: «Ідилія», «Пряшів», «Волоніні», «Зима над Ужгородом», «Замок», «Молодість», «Цвіт яблуні», «Блакитний усміх» тощо.

Між горами, у зелені і квітах,
Немов на дні завітаної чаші –
Закоханих у голубих блакитах
Стоїть осяяний, натхнений Пряшів.

Зрозуміло, що у збірці поміщено чимало поезій на релігійну тему, як, приміром, «Молитва», «Літургія храму», «Ранком» тощо.

Сумно нам, але мусямо сказати, що його поезія ані до війни, ані після неї не доходила до читача Пряшівщини, бо спочатку не було українських газет і журналів і панував тут велеросійський напраз, який ненавидів усе українське, ба ані в народно-демократичній чи соціалістичній Чехословаччині, бо Зореслава в СРСР оголосили українським буржуазним націоналістом, ворогом СРСР і це означало, що й ворогом ЧСР. Навіть в наші дні нема видавництва, яке б видало його вибрані твори. Ще щастя, що ужгородські видання його творів час від часу попадають до нас і ми можемо їх, цей великий художній скарб читати.

Зореслав ніколи не розлучався з поезією – чи жив на Закарпатті, Галичині, в Словаччині або в Римі, чи в США. В ній він виражав свої почуття, настрої, болі, радість і роздуми, вона була для нього можливістю і таким способом вести розмову з Богом, Україною, рідним Пряшевом чи Закарпаттям. Ця розмова завжди була на високому художньому рівні, щирою, відвертою, яка збагатила не лише нашу українську літературу, але й загальноукраїнську. Тому треба до неї повертатись і читати.

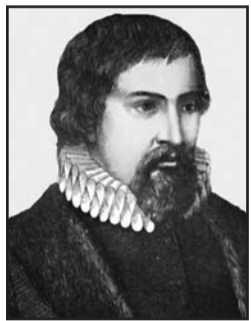
M. РОМАН.

3 листків календаря

Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?

(Цього року минає 500 років з дня народження Яна Благослава (1523 – 1571), в граматиці якого вийшла пісня «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?»)

«Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?» вважається найстарішим відомим з літератури текстом української народної пісні. Твір є пам'яткою і найдавнішим зразком живої народної мови й зразком найстарішої власне української книжної епічної поезії.

▲ Ян Благослав.

Багладний вірш-пісню «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?» було віднайдено в рукописній граматиці 1571 року, яку готував до друку видатний чеський вчений і культурно-освітній діяч XVI століття Ян Благослав, який помер у 1571 році, не встигнувши здійснити задумане видання. «Чеська грамати́ка» («Gramatika česká») Яна Благослава була надрукована у Відні 1857 року. 1877 року цією публікацією зацікавився український мовознавець Олександр Потебня і присвятив їй спеціальну розвідку.

Іван Франко присвятив дослідженню пісні «Дунаю, Дунаю...» кілька статей та здійснив реконструкцію втрачених фрагментів тексту. На думку Івана Франка, чеський вчений, «будучи обдарованим витонченим слухом, сприйняв з уст Никодима найтонші відтінки говору, так що й тепер в ньому можна легко розпізнати риси покутсько-гуцульського діалекту Східної Галичини та Буковини».

Говорячи про різні слов'янські мови, автор граматики згадає і про українську (руську), про яку має не дуже виразне уявлення, але відрізняє її від «московської» і від мови «тих словаків,

що живуть в угорській землі при моравській границі». При цьому зауважує, що мова ця «не є необробленим діалектом» і що чув він про існування граматики цієї мови («кажуть, що й граматику свою мають, але я не бачив її»); «і в тім язичі пісень і віршів або римів мно́жества». А на підтвердження сказаного і як зразок цієї мови наводить названу пісню.

Те, що пісня потрапила до Чехії через Венецію, де її чув якийсь Никодим і згодом передав Благославу, засвідчує її популярність на українських землях і навіть за їх межами.

Деякі дослідники припускають, що пісня була записана у сьогоднішньому селі Венеція Бардівського округу.

Пісні «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?» звернув увагу Мико-

(Закінчення з 5 стор.)

лашівських виданнях не забарилася. В Києві під нагляд КДБ дедалі частіше потрапляли чехословацькі громадяни, що там навчалися. «Від осені 1965 р. КДБ стежило за кожним моїм кроком, хоч я цього тоді не помічав», пише у своїх спогадах М. Мушинка, котрий 1964–66 рр. проходив у Київському університеті аспірантуру і був першим або одним із перших, хто намагався промотити стежку для переправи українського самвидаву з Києва до Пряшева. Повертаючись в грудні 1965 р. на батьківщину, він перевозив з собою рукописну копію праці І. Дзюби «Лист до Центрального комітету КПУ», відомий згодом книжковим виданням під назвою «Інтернаціоналізм чи русифікація?». На радянсько-чехословацькому кордоні в м. Чопі митники провели трус речей М. Мушинки і виявили рукопис Дзюби. Грунтовний обшук проведено у затриманого повторно в готелі «Верховина» (нині «Коруна») в Ужгороді, куди його перевезли з Чопа. В готельній кімнаті йому не пощастило спалити всю контрабандну літературу, кагебісти виявили ще кілька рукописів – статтю Дзюби, три листи С. Караванського, адресовані різним установам на Заході та інше. До суду над М. Мушинкою не дійшло, тому що радянське КДБ відмовилося надати слідчим органам ЧССР вилучені у нього на кордоні документи. У червні 1966-го справу було закрито висловленням Мушинці «дисциплінарної догани та суворого попередження». Через півроку рукопис книги І. Дзюби все-таки до Пряшева потрапив. На фотоплівці його щасливо перевіз прясівський вчений Ю. Бача у травні 1966 року і передав на зберігання вчителю П. Гроцькому. Невдовзі рукопис праці було переписано в Празі, перефотографовано і передано на Захід. 1968 року книга І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» з'явилася друком у видавництві «Пролог» у Нью-Йорку українською мовою, відтак її видано англійською, французькою, німецькою мовами. Свого часу, проживаючи в Мюнхені, я тримав у руках книгу І. Дзюби, видану в 70-х роках китайською мовою в Пекіні.

Як Ганна стала Ольгою

Серед тих українців Пряшівщини, хто присвятив себе справі перевезення благородної контрабанди, була смілива дівчина, котра приїхала до Києва восени 1968 р. з Пряшева, щоб стати студенткою Київського університету ім. Шевченка. Приїхала «з периферії периферії, з краю суцільних анахронізмів, де сходяться щонайменше чотири відцентрові (периферійні) духовно-культурологічні течії, позначені всіма відтінками різнобарвних українсько-польсько-чехо-словацьких кольорів», напише вона згодом. Студентка, згідно з її словами, «майже три роки систематично перевозила видання самвидаву з України, а назад доставляла книжки, журнали, словники, ліки, друкарські потреби і видані на Заході твори українських авторів», тобто вже книжкові видання творів замовчуваних в Україні інакшомовних послів свободи і незалежності. До Пряшева вона привезла «Собор у риштованні» Є. Сверстюка, «Возз'єднання чи приєднання» М. Брайчевського, «Більмо» М. Осадчого та чотири видання «Українського вісника». З ким вона зустрічалася, від кого отримувала матеріали і як цю «контрабанду» переправляла, про це

колишня студентка, а пізніше викладач німецької мови і географії в Бардієві, розповість у белетризованій за формою книзі «Вікно на Схід» (Пряшів, 2001). Це була Ганна Коцур. Пише вона й про те, як Ганна стала Ольгою... після того, як органи КДБ приневолити П. Коцур підписати з ними співпрацю.

«Загроза» Гроцький

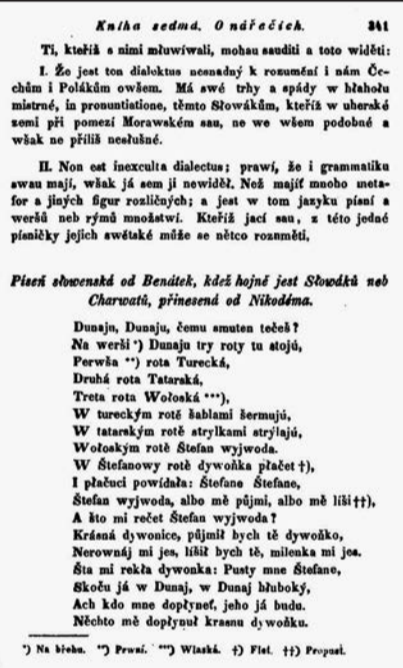
Як це часто буває, той, хто найбільше зробив у справі «благородної контрабанди» з Києва на Захід, нічого про це не написав. Щойно 2003 року він розповів фрагментарно про свою діяльність на сторінках газети «Нове життя». Більше вже не скаже, не читатимемо і його спогадів, над якими працював. Мова йде про скромного прясівського вчителя Петра Гроцького. 29 липня 2004 р. його не стало. Вчителя знайшли у власній квартирі з розтрощеною головою. Пропав також і рукопис його спогадів. Покійний Гроцький опікувався багатьма матеріалами з України, які передавали йому різні люди, в тому числі й Г. Коцур, та своїми каналами переправляв їх на Захід. Завдяки йому та особам з його групи на Захід потрапили перші три випуски знаменитого «Українського вісника». Але перед тим «всі матеріали, які проходили через П. Мурашка та мене, мусли бути наново переписані на спеціальних, не реєстрованих (друкарських) машинках, на яких переписувалися лише самвидавські матеріали, знову перефотографовані і лише так могли бути передані відповідним людям на Заході», розповів П. Гроцький. Це робилося для того, аби у випадку зради не можна було встановити, на якій друкарській машинці розмножувано текст рукопису. Проте, завдяки «допомозі» своїх, П. Гроцького було заарештовано у квітні 1972 р. «прямо на роботі в школі під час прийомних екзаменів». Пospрияли цьому і місцеві, як він сказав, «експерти» – літературознавець Ю. К., мовознавець М. Ш. та (вже покійний) історик компартії В. С., які на замовлення слідчих органів дали оцінку документам, виявленим у П. Гроцького і написали, що це «велика загроза соціалізму, миру і вічній дружбі з Радянським Союзом» і що власників та поширювачів такої літератури треба суворо карати. Слідство відбувалося в Кошицях і тривало майже рік. У березні 1973 р. П. Гроцького готові були відпустити на волю, проте прокурор Ян Симко – «мій кровний родич» – подав відкликання і завдяки такій «підтримці» свого родича Гроцький пробув ще 6 місяців у бункері – «18 місяців в одній кімнаті – без книжок, газет, журналів, без права зустрічі з найближчими – це страшні муки, яких я б не бажав і найбільшому ворогові».

Допомога з Югославії

В згаданому інтерв'ю П. Гроцький зокрема сказав: «Моїм головним партнером за залізною завісою був громадянин Югославії Павло Головчук із Бая Луки». Хто ж цей незнаний герой, котрий допомагав функціонуванню «Прясівської стежки» – перевезенню українського самвидаву на Захід? Про це він найповніше розповідає у своїй книжці «Стіжки», що вийшла друком 2007 р. у Липовлянх (Хорватія), де П. Головчук після Бая Луки (Боснія), скитання в Гамбурзі та Мюнхені живе нині і згадає... Після першого знайомства з П. Головчук 1968 року в Югославії, П. Головчук влітку наступного року приїхав до ЧССР на український

фестиваль у Свидник і привіз чимало літератури українських правозахисників, видрукованої на Заході. У вересні 1970 р. відбулася його перша заздалегідь підготовлена поїздка до вже «нормалізованої» (після окупації 1968-го) ЧССР з метою переїзду від П. Гроцького фотоплівки рукописів українського самвидаву та переправити це добро далі на Захід, як правило, до Відня або Мюнхена. Для цієї роботи Головчук в Югославії знайшов кількох довірених і відданих справі осіб. «З П. Гроцьким ми домовилися, що в кінці кожного місяця хтось із нас з Югославії буде приїжджати до Братислави, брати в нього матеріали та передавати на відповідні адреси», – пише П. Головчук. Так тривало до весни 1972 року, коли, як він далі згадає, Гроцький перестав відповідати на його листівки з Югославії. Передчуваючи щось недобре, у червні того ж року прибув до Пряшева, підійшов до будинку, де мешкав його надійний друг. Павлові відкрила молода жінка. Він щойно довідався, що це дружина Гроцького, Марія. Вона розповіла про арешт чоловіка у квітні 1972 р. Так обірвалася, схоже, найкраще законспірована «Прясівська стежка» переправи самвидаву з України на Захід. Її мостили такі люди, як Ю. Бача (засуджений на чотири роки, відсидів один), Ганна Коцур (доки не стала Ольгою, засуджена на один рік, відсиділа три місяці), Павло Мурашко, котрий організував переписування рукописів на Пряшівщині та в Празі (засуджений на шість з половиною років, відсидів три) та головний конспіратор П. Гроцький... Звісно, причетними до групи могли бути ще інші особи, однак даних про них досі не оприлюднено. Одні би хотілося зауважити. Найвищі власті нинішньої України відомі й тим, що дуже швидко розтакували своїм заслуженим громадянам різні орденні звання. Іноді виникає враження «звання – і орденноінфляції». Між орденноносцями трапляються і люди доволі сумнівних заслуг. Звісно, не нам з «периферії периферії» про це судити, але запитати можна: як так сталося, що українські власті, починаючи з Президента, не подумали досі над тим, аби належним чином оцінити хоча б тих найзаслуженіших, тих, що найбільше ризикували (і поплатилися за це!) особистою свободою, допомагаючи у Пряшеві переправляти матеріали українських дисидентів на Захід. І маю на увазі в першу чергу Петра Гроцького, який мужньо тримався під час слідства, нікого не зрадив. Чи не заслужив він доброго слова in memoriam від властей демократичної держави Україна? Я маю на увазі також Павла Головчука з Хорватії, який розповідає, як це було моторошно перетинати кордон з ЧССР до Австрії з багажем української «благородної контрабанди». Не вже ж ці люди нічого корисного для України не зробили в часах брутальної суспільної адропії? Чи може зробили менше, ніж дехто, наприклад, із сучасних естрадних співаків з українським і неукраїнським паспортом, що у вільній Україні пишуться званням «заслужений» чи навіть «народний»? Це запитання стокується не лише українських властей, а й тих (колись дисидентів), котрі доволі добре поінформовані про те, хто в Пряшеві, перебуваючи в комуністичній неволі, ризикував особистою свободою, щоб підтримати своїх однодумців на Україні...

Іван ГВАТЬ.

▲ Сторінка видання 1857 р. з текстом «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?».

ла Мушинка в «Науковому збірнику Музею української культури» та в інших наукових виданнях.

За матеріалами Вікіпедії.

Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?

Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?

На версі Дунаю три роти ту стоять:

Перва рота – турецька,

Друга рота – татарська,

Третя рота – волоська.

В турецькій ми роті шаблями шермують,

В татарській ми роті стрілками стріляють,

В Штефановій роті та дівонька плаче,

Та дівонька плаче, плачучи повіда:

«Альбо мене пойми, альбо мене лиши!»

А што ми речет Штефан воевода.

«Красна дівоньце, поймил бих тебе, дівонько,

Поймил бих тебе, неровная ми ес,

Лихил бих тебе, миленька ми ес».

Што ми рекла дівонька? «Пусти мене, Штефгане,

Скочу я у Дунай, у Дунай глубокий,

А хто мене доплине, того я буду».

Ніхто не доплинул красну дівоньку,

Доплинул дівоньку Штефан воевода,

І взяв дівоньку за білу ручку:

«Дівонько, душенько, миленька ми будеш».

NOVE ŽYTĽA

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 73. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlačie. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovar-tg-g.sk. Počítačová sada B NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

NOVE ŽITĽA

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 73. Головний редактор Міроslав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.